

Nowe stanowiska zgniotka cynobrowego *Cucujus cinnaberinus* (SCOPOLI, 1763) (Coleoptera: Cucujidae) w okolicach Radomia

New records of *Cucujus cinnaberinus* (SCOPOLI, 1763)
(Coleoptera: Cucujidae) in the vicinity of Radom

Marek MIŁKOWSKI

ul. Królowej Jadwigi 19 m. 21, 26-600 Radom; milkowski63@wp.pl

ABSTRACT: Four new *Cucujus cinnaberinus* localities in Central Poland are presented. The species is recorded for the first time from the Natura 2000 areas „Dolina Dolnej Pilicy” and „Dolina Zwoleńki”.

KEY WORDS: Cucujidae, *Cucujus cinnaberinus*, faunistics, new records, Central Poland.

Wstęp

Zgniotek cynobrowy *C. cinnaberinus* w Polsce podlega ścisłej ochronie gatunkowej, ponadto znajduje się na polskiej „Czerwonej Liście Zwierząt Ginących i Zagrożonych w Polsce” (PAWŁOWSKI i in. 2002) w kategorii zagrożenia LC (gatunek niższego ryzyka). Objęty jest także Konwencją Berneńską i Dyrektywą Habitatową Unii Europejskiej (BUCHHOLZ 2012).

Zgniotek cynobrowy w ostatnich latach został stwierdzony na wielu stanowiskach zlokalizowanych w Puszczy Białowieskiej, w Górach Świętokrzyskich, na Płaskowyżu Suchedniowskim, w Puszczy Kny-szyńskiej, na Pogórzcu Przemyskim, w Beskidzie Niskim, w lasach Nadleśnictwa Dębica, w Puszczy Kampinoskiej, w Górach Słonnych, na Pogórzcu Ciężkowickim, na Śląsku, w Obszarze Wielkopolsko-Lubuskim w dolinie rzeki Odry oraz w Polsce południowo-zachodniej. Ponadto znany jest z pojedynczych stanowisk w Puszczy Kozienickiej, z Radomia-Piotrówki, z Pojezierza Mazurskiego, z Pojezierza Dobrzyńskiego oraz z Nowego Dworu Mazowieckiego (SMOLIS i in. 2012; BUCHHOLZ op. cit.; BUCHHOLZ i MELKE 2018). Najnowsze dane pochodzą z warszawskich Młocin (CZAJA 2019), Pogórzca Śląskiego (DORDA i FIEDOR 2019) oraz z Rzeszowa (OLBRYCHT i KUCHARSKA-ŚWIERSZCZ 2020).

Material

W ostatnim czasie w Radomiu i okolicach *C. cinnaberinus* został stwierdzony na kilku nowych stanowiskach:

- EB09 Radom-Borki (51.38725, 21.11441), 4 IV 2017, 1 ex., pod korą stojącej, obumarłej topoli czarnej *Populus nigra* L. o pierśnicy 175 cm, leg. M. MIŁKOWSKI (MM). Siedlisko znajduje się nad zalewem rekreacyjnym na rzece Mlecznej, w obniżeniu terenu gdzie kilkadziesiąt lat temu uchodził do Mlecznej niewielki ciek i zachował się mały fragment zubożałego łągu olchowego. Stanowisko w Radomiu jest kolejnym miejscem występowania zgniotka cynobrowego w mieście. Pomimo częściowego zniszczenia siedliska na Piotrówce (MIŁKOWSKI 2012), populacja gatunku wciąż utrzymuje się w dolinie rzeki.
- DC92 Natura 2000 „Dolina Dolnej Pilicy”, Nadleśnictwo Dobieszyn, leśn. Turno, oddz. 51a (51.65777, 20.97283), 29 XII 2018, 2 larwy pod korą pnia starej, powalonej topoli czarnej *P. nigra*, leg. MM. Stanowisko zgniotka stwierdzono w drzewostanie dębowym w wieku 98 lat rozciągającym się wzdłuż brzegu rzeki Pilicy. Duży udział stanowi tu wiąz szypułkowy, brzoza brodawkowata oraz czeremcha zwyczajna. W domieszce spotyka się olchę czarną i wierzby. Podszyt stanowią leszczyna i kruszyna. W siedlisku występuje stosunkowo dużo martwego drewna, głównie w postaci obumarłych wiązów i dębów.

EB29 Kozienski Park Krajobrazowy, Natura 2000 „Puszcza Kozienska”, Nadleśnictwo Radom, leśn. Jedlnia, oddz. 144a (51.43532, 21.35401), 2 III 2019, 1 ex., pod korą zamierającej osiki *Populus tremula* L., leg. MM. Drzewo rosło przy drodze gruntowej sąsiadując z powierzchnią zrębową w siedlisku boru mieszanego świeżego. Teren opada łagodnie do oddalonej o ok. 600 m rzeki Gzówki.

- EB48 Natura 2000 „Dolina Zwolenki”, Zwolen (51.34383, 21.60848), 2 II 2020, 5 larw pod korą martwej, stojącej topoli *Populus* sp., o pierśnicy 188 cm, leg. MM. Siedlisko to szpaler posadzonych mieszańców topól, spośród których kilka obumarło, a część zamiera (Ryc. 1). Sąsiadują one z łągiem olchowym porastającym brzegi rzeki.

Podsumowanie

W obszarach Natura 2000 Dolina Dolnej Pilicy i Dolina Zwolenki *C. cinnaberinus* został stwierdzony

po raz pierwszy. Na terenie Puszczy Kozienskiej znaleziony został ponownie po 12 latach. Pierwsze stwierdzenie gatunku dotyczyło Nadleśnictwa Kozienska (leśnictwo Januszno) (BUCHHOLZ op. cit.) i było przesłanką do przeprowadzenia „Monitoringu gatunków i siedlisk przyrodniczych”, który został wykonany w 2017 roku. Niestety w wydzielonej na potrzeby tych działań powierzchni badawczej – „Lasy Radomsko-Kozienskie”, nie udało się potwierdzić występowania zgniotka cynobrowego.

W centralnej części kraju zgniotek cynobrowy wydaje się być gatunkiem rzadko występującym. Charakterystyczne jest to, że nowo odkryte stanowiska zlokalizowane są w dolinach rzecznych – Pilicy, Mlecznej, Zwolenki i Gzówki. Wzdłuż biegu tych rzek zachowały się fragmenty starszych drzewostanów z większą zasobnością martwego drewna. Nie bez znaczenia jest zasiedlanie biotopów z dużym udziałem topól – drzew szybko rosnących i stosunkowo wcześniej, bo już w wieku kilkudziesięciu lat

Ryc. 1. Siedlisko zgniotka cynobrowego *Cucujus cinnaberinus* w Zwoleniu:

A – szpaler topól, B – larwy pod korą jednego z drzew.

Fig. 1. Habitat of *Cucujus cinnaberinus* in Zwolen: A – poplar tree lane, B – larvae under the bark.

osiągających dojrzałość. Jest to istotny czynnik umożliwiający rozwój zgniotkowi w przypadku niedoboru starszych, zamierających drzew innych gatunków. Na preferowanie topól (osiki) jako roślin żywicielskich zgniotka wskazują HORÁK i in. (2010), KUBISZ (2004) oraz MARCZAK (2016). Inne preferencje troficzne gatunku można zauważyć na pogórzach i w górach, gdzie zgniotek najczęściej był znajdowany pod korą jodeł oraz drzew liściastych o twardej drewnie, np. na buku, jaworze, jesionie i wiązach (BUCHHOLZ i in. 2013). W regionie świętokrzyskim preferowana jest jodła i sosna (BUCHHOLZ op. cit.), a w Puszczy Białowieskiej dąb szypułkowy i jesion wyniosły (GUTOWSKI i in. 2010). Prawie wszystkie rodzime, a być może obce geograficznie gatunki drzew mogą stanowić bazę rozwojową tego gatunku (BUCHHOLZ idem). Ciekawostką jest stwierdzenie zgniotka cynobrowego pod korą klonu jesionolistnego – drzewa charakteryzującego się stosunkowo cienką, narażoną na wysychanie korowiną (OLBRYCHT i KUCHARSKA-ŚWIERSZCZ op. cit.). Na Ukrainie imagines zgniotka cynobrowego znaleziono pod korą zamierającego kasztanowca zwyczajnego (Lwów – Wzgórze Zamkowe, 2 exx., 16 II 2020, leg. MM) oraz pod korą martwego świerka (Lwów – Park Stryjski, 5 exx., 17 II 2020, leg. MM).

Z dużym prawdopodobieństwem można stwierdzić, że w centralnej Polsce zachowały się jeszcze odpowiednie siedliska w których zgniotek cynobrowy występuje. Prace inwentaryzacyjne, zwłaszcza w dolinach rzek Wisły i Pilicy powinny zaowocować nowymi stwierdzeniami gatunku.

Dr inż. Lechowi BUCHHOLZOWI dziękuję za sprawdzenie oznaczeń larw.

SUMMARY

Cucujus cinnaberinus is a strictly protected species in Poland. It is also included in the EU Berne Convention and Habitat Directive. *C. cinnaberinus* has been recently found in Radom and its environs in 4 localities: EB09 Radom-Borki; DC92 Natura 2000 „Dolina Dolnej Pilicy” (Dobieszyn forest district); EB29 Natura 2000 „Puszcza Kozienicka” (Radom forest district); EB48 Natura 2000 „Dolina Zwoleńki”. It has not yet been reported from the Natura 2000 areas „Dolina Dolnej Pilicy” and „Dolina Zwoleńki”. It is a rare species in central Poland. The analysis of presented material indicates that species inhabits river valleys with remnants of old tree stands including significant contribution of poplars.

PIŚMIENNICTWO

BUCHHOLZ L. 2012: Zgniotek cynobrowy *Cucujus cinnaberinus* (SCOPOLI, 1763) (ss. 419-446) [W:] M. MAKOMASKA-JUCHIEWICZ, P. BARAN (red.) 2012. Monitoring gatunków zwierząt. Przewodnik metodyczny. Część II. GIOŚ, Warszawa.

- BUCHHOLZ L., KUBERSKI Ł., MICHALSKI R., MELKE A., OLBRYCHT T. 2013: Chrząszcze Coleoptera z załącznika II Dyrektywy Siedliskowej na obszarze projektowanego Turnickiego Parku Narodowego i w jego okolicach. Roczniki Bieszczadzkie, **21**: 297-317.
- BUCHHOLZ L., MELKE A. 2018: Chrząszcze (Insecta: Coleoptera) projektowanego Turnickiego Parku Narodowego (Parku Narodowego Pogórze Karpackie) oraz jego otuliny. [W:] M.D. BOĆKOWSKI (red.) Projektowany Turnicki Park Narodowy. Stan walorów przyrodniczych – 35 lat od pierwszego projektu parku narodowego na Pogórze Karpackim. Nowosiółki Dydyńskie, 314-377.
- CZAJA M. 2019: Stwierdzenie zgniotka cynobrowego *Cucujus cinnaberinus* (SCOPOLI, 1763) (Coleoptera: Cucujidae) w Parku Młocińskim w Warszawie. Kulon, **24**: 67-68.
- DORDA A., FIEDOR M. 2019: Występowanie zgniotka cynobrowego *Cucujus cinnaberinus* SCOPOLI, 1763 (Coleoptera, Cucujidae) na Pogórze Śląskim (Karpaty Zachodnie). Przegląd Przyrodniczy, **30** (1): 98-105.
- GUTOWSKI J.M., SUĆKO K., BOHDAN A., ZIELIŃSKI S. 2010: Inwentaryzacja chrząszczy saproksylicznych w Puszczy Białowieskiej ujętych w Dyrektywie Siedliskowej. Europejskie Centrum Lasów Naturalnych Instytutu Badawczego Leśnictwa, Białowieża. Maszynopis.
- HORÁK J., VÁVROVÁ E., CHOBOT K. 2010: Habitat preferences influencing populations, distribution and conservation of the endangered saproxylic beetle *Cucujus cinnaberinus* (Coleoptera: Cucujidae) at the landscape level. European Journal of Entomology, **107**: 81-88.
- KUBISZ D. 2004: *Cucujus cinnaberinus* (SCOPOLI, 1763). Zgniotek cynobrowy. (ss. 88-90) [W:] P. ADAMSKI, P. BARTEL, A. BERSZYŃSKI, A. KEPEL, Z. WITKOWSKI (red.). Gatunki zwierząt (z wyjątkiem ptaków). Poradniki ochrony siedlisk i gatunków Natura 2000 – podręcznik metodyczny. Tom 6. Ministerstwo Środowiska, Warszawa.
- MARCZAK D. 2016: Zgniotek cynobrowy *Cucujus cinnaberinus* w Kampinoskim Parku Narodowym i uwagi do jego monitoringu. Studia i Materiały CEPL w Rogowie **18**, **49A**: 142-152.
- MILKOWSKI M. 2012: Zgniotek cynobrowy *Cucujus cinnaberinus* (SCOPOLI, 1763) (Coleoptera: Cucujidae) w Radomiu. Kulon, **17**: 139-141.
- OLBRYCHT T., KUCHARSKA-ŚWIERSZCZ M. 2020: Pierwsze obserwacje zgniotka cynobrowego *Cucujus cinnaberinus* (SCOPOLI, 1763) (Coleoptera, Cucujidae) na terenie Rzeszowa. Wiadomości Entomologiczne, **39** (1): 8-9.
- PAWŁOWSKI J., KUBISZ D., MAZUR M. 2002: Chrząszcze – Coleoptera. (ss. 88-110). [W:] Z. GŁOWACIŃSKI (red.). Czerwona lista zwierząt ginących i zagrożonych w Polsce. Instytut Ochrony Przyrody PAN, Kraków.
- SMOLIS A., KADEJ M., GUTOWSKI J.M., RUTA R., MATRAJ M. 2012: Zgniotek cynobrowy *Cucujus cinnaberinus* (Insecta: Coleoptera: Cucujidae) – rozmieszczenie, ekologia i problemy ochrony oraz nowe stanowiska w Polsce południowo-zachodniej. Chrońmy Przyrodę Ojczyzną, **68**, **5**: 332-346.

Wpłynęło: 11 marca 2020
Zaakceptowano: 27 marca 2020